

формирования торговых балансов, сальдо поточных операций, балансов капитала и финансовых операций стран. Построено регрессионные модели, определяющие количественное и качественное влияние финансовых показателей на импорт Украины и Польши. Предложено меры по повышению финансовой стабильности в Украине и Грузии.

SUMMARY

The article is devoted to determine the factors that influence the stability of balances of payments of Poland, Georgia and Ukraine. The balances of trade, current account and financial operations of the countries are explored. Regression models that show the quantitative and qualitative connection between the import of Poland and Ukraine and countries' several financial indicators are created. Ways to increase the financial stability of Ukraine and Georgia are suggested.

РОЛЬ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ У ФОРМУВАННІ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

Брич В.Я., д.е.н., професор, Тернопільський національний економічний університет

Оливко О.А., Тернопільський національний економічний університет

Розвиток сучасної світової економіки відбувається в умовах зростаючого поглиблення міжнародного розподілу праці, що інтенсифікує процеси інтернаціоналізації світового господарства і надає надзвичайного динамізму процесам інтеграції економічного життя.

Теоретичні та практичні надбання людства стосовно міжнародного розподілу праці викликали до життя нові тенденції розвитку світової економіки:

- 1) фактори виробництва стають більш рухливими, виникають світові сировинні ринки, ринки капіталу, праці, технологій;
- 2) нерівність умов розвитку та різний ступень залежності від зовнішньоекономічних відносин змушують країни об'єднуватися, створюючи інтеграційні угруповання, що виступають на світовому ринку більш потужними партнерами, мають можливість впливати на умови міждержавного економічного обміну.

Проблеми формування світового ринку праці розглядаються як вченими з трудової проблематики – А. Жирицьким, Н. Ридвановим, Р. Цвильовим, П. Буряком, Б. Карпінським, М. Григор'євою, так і вченими-міжнародниками А. Поручником, А. Кіресвіям, Ю. Макогоном [2; 4; 5; 6]

Робоча сила є одним з найрухоміших факторів виробництва, він досить чутливо реагує на зміни в нормі його прибутковості, а за умов бурхливого розвитку транспортних послуг та мереж, комунікаційних технологій ця рухливість стає ще більшою. Виникнення міжнародних відносин на ринку праці пов'язане з рухливістю капіталу, з яким робоча сила пов'язана техніко-економічними зв'язками. Підвищення мобільності капіталу в світовому масштабі означає, що він виявляє попит на робочу силу не лише країни свого базування, але й на іноземну робочу силу, як специфічного сегменту ринку праці, що характеризується більш високою внутрішньою нормою віддачі в процесі виробництва.

Таким чином, світовий ринок праці є невід'ємною функціональною частиною світового ринку, в якому існують відносини щодо міжнародного обміну фактором виробництва – робочої сили, яка має властивість переміщуватися по світу в пошуку більш привабливих умов її продажу.

Рушійною силою, причиною виникнення світового ринку праці є нерівність умов її продажу в різних країнах, а в сучасних умовах розвитку міжнародних економічних відносин, справедливо буде сказати – у різних учасників міжнародних економічних відносин (країнах, інтеграційних об'єднаннях, транснаціональних корпораціях). Оскільки товар робоча сила є невід'ємним від свого власника – людини, то відносини обміну робочої сили на міжнародному ринку праці пронизують всі фази відтворення робочої сили (формування, розподіл, обмін та відновлення), а отже формують складні відносини між учасниками світового ринку щодо умов формування, розподілу, використання та відтворення робочої сили, що фактично означає, що предметом переговорів між роботодавцем та найманим працівником стають умови не тільки здійснення трудової діяльності (заробітна плата, умови праці), але й умови проживання людини, навчання (загального та професійного), доступ до систем медичного обслуговування та соціального захисту.

Переміщення робочої сили різними вченими трактується по-різному.

Неокласична економічна школа (Дж. Харрис, М. Тодаро, О. Старк, Р. Коген) пояснює міжнародну трудову міграцію нерівністю економічного розвитку країн, зокрема, різницею в рівнях оплати праці, що визначає рух робочої сили з країн з низьким рівнем оплати праці в країни з більш високою заробітною платою. Таким чином забезпечується саморегулююча функція світового ринку праці. Із економічним зростанням та посиленням еміграції в країнах виїзду поступово зменшується розрив в рівнях заробітної плати та скорочуються стимули для міграції. [3, с. 16]

Теорія людського капіталу (Дж. Беккер, Л. С'ястад, Г. Кларк) розглядає причини міграції робочої сили на мікрорівні. Рішення людини про міграцію, так само як і рішення про отримання освіти, кваліфікації, представники цієї наукової школи вважають засобом інвестицій в його «людський капітал», якщо вигоди від міграції перевищують витрати на переїзд та проживання в країні виїзду.

Якщо здійснити спробу поєднати дві теорії міжнародної трудової міграції – неокласичну та теорію людського капіталу, і розглядати робочу силу як капітал людини, який потребує найбільшої окупності, то стає зрозумілим, що рух робочої сили відбувається в країни, де людський капітал буде мати найбільшу внутрішню віддачу, чи іншими словами, де найвищою буде норма прибутку (заробітна плата, та нематеріальні зиски – кращий рівень життя, надбання практичного досвіду, долучення до іншого більш продуктивного способу життя, співвіднесені до витрат та ризиків (матеріальних та психологічних) міграції. Таким чином, різниця у заробітній платі як нормі окупності людського капіталу є рушійною силою міграції.

Нова економічна теорія міграції (О. Старк, Е. Тейлор, П. Арнольд) заснована на мікроекономічному функціональному аналізі та виходить з того, що рішення про міграцію приймається не окремими індивідами, а колективно членами домогосподарств чи родин. При цьому за мету відправлення на роботу за кордон членів родини приймається не тільки максимізація очікуваного доходу, але й мінімізація ризиків, пов'язаних із недостатнім розвитком в своїй країні ринків праці, страхування, кредитування. Підіймаючись на макрорівень, представники цієї теорії підкреслюють зв'язок міжнародної трудової міграції з рівнем економічного розвитку: успішний економічний розвиток може виступати не тільки гальмом, скільки стимулом міжнародної трудової міграції, оскільки несе в собі додаткові стимули капіталовкладень в місцеву економіку. Відлунням цієї теорії є теорія сімейної міграції (Дж. Борджас, Дж. Минсер), яка вважає, що дорослі члени родини можуть по-різному оцінювати дивіденди від міграції. Оптимальна стратегія сімейної пари залежить від ступеня кореляції переваг від міграції, які бачать чоловік та дружина. Ця теорія поєднує економічний, соціальний та психологічний підходи до пояснення міграції.

Існування постійного попиту на іноземну робочу силу, що існує в розвинених країнах, пояснюється деякими вченими (М. Пьюе, А. Портес, Л. Бах) сегментуванням ринку праці на первинний та вторинний сектор. Якщо робочі місця в первинному секторі забезпечують стабільну роботу та високу оплату праці для національної робочої сили, то вторинний сектор пропонує низьку оплату, відсутність гарантій збереження зайнятості, досить невеликі можливості професійного зростання, що відштовхує національну робочу силу та породжує структурний попит на трудящих-мігрантів [7].

Деякі вчені (Е. Плетньов, Дж. Джонсон) пояснюють існування міжнародної трудової міграції через формування світового ринку праці. Він, не маючи чітко визначених територіальних (географічних) меж, формується та функціонує в результаті експорту та імпорту робочої сили. При цьому міжнародна міграція трудових ресурсів визначається не тільки попитом та пропозицією робочої сили в тих чи інших регіонах світу та відмінностями у рівнях заробітної плати, але й світовою динамікою в політичних, демографічних та суспільних процесах [3, с. 20].

Згідно з теорією глобальних систем чи світового господарства (С. Сассен, И.М. Петрас) міграція частіше за все виникає поміж колишніми метрополіями та їх колоніями, чому сприяють історичні, культурні, мовні, адміністративні, економічні зв'язки між ними. Прихильники цієї теорії стверджують, що проникаючи в регіони (країни), що розвиваються, зростаючий світовий ринок діє як каталізатор

міжнародної трудової міграції. Процес міграції пов'язується з розвитком світової транспортної мережі, засобів зв'язку, які сприяють пересуванню людей [3, с.23].

Прихильник теорії «процвітання» чи технологічного розвитку Дж. Саймон вважає зростання населення благом для розвитку як національному, так і на глобальному рівнях. Міграційний приріст несе в собі істотний позитивний заряд для економічного та демографічного розвитку країни-реципієнта. Цінність того, що виробляють, споживають та сплачують у вигляді податків іммігранти, а також тимчасові трудові мігранти, значно переважає вартість соціальних послуг, якими вони користуються.

Згідно з теорією «тяжіння – виштовхування» (Г. Джером, І. Ли, А. Левіс) міграція розглядається як функція відносної привабливості країн в'їзду і виїзду, а наявність перешкод, що виникають зі збільшенням відстані між цими країнами – в якості обмежень міграційних процесів [3; 8].

Дослідження процесів інтенсифікації міграції дозволило розробити теорію міграційних мереж (Д. Мессі, А. Симмонс), згідно з якою в країнах в'їзду та виїзду формується «міграційна мережа», початок якої прокладають «мігранти-першопроходці», полегшують процес міграції для наступних хвиль мігрантів. В результаті по досягненню певного критичного числа, соціальна міграційна структура автономно підтримує міграційний процес [3, с. 164].

Підсумовуючи основні теорії міжнародної трудової міграції, можна відзначити, що частина з них описує причини виникнення та існування міждержавних переміщень людей на макрорівні (неокласична теорія, теорія сегментованого ринку праці) та на мікрорівні (теорія людського капіталу, нова економічна теорія міграції, теорія сімейної міграції); частина концепцій (теорія міграційних мереж, теорія міграційних систем, теорія світових систем) описує чинники інтенсифікації процесів міжнародної трудової міграції; частина теорій (теорія світового ринку праці, теорія технологічного розвитку) розглядає наслідки трудової міграції і через них визначає причини міждержавної міграції.

На наш погляд, при визначенні причин існування міжнародної трудової міграції, необхідно чітко виокремити передумови виникнення, причини існування та чинники інтенсифікації міграційних процесів на різних етапах розвитку світової економіки. Це дозволить обґрунтовано підійти до визначення поняття світового ринку праці.

Передумовами виникнення такого явища як міжнародна трудова міграція є:

- особиста та економічна свобода людини, яка дозволяє йому вільно обирати род занять, професію, місце роботи, місце проживання;
- існування об'єктивної нерівності економічного розвитку різних країн і народів, асинхронність економічного циклу в різних країнах;
- існування об'єктивної нерівності культурно-соціальної та демографічного розвитку різних народів та націй;
- міжнародне переміщення інших факторів виробництва, особливо капіталу в його фізичній та грошовій формах, з яким робоча сила має взаємозв'язки як взаємодоповнення, так і взаємозамінності.

Чинники міжнародної трудової міграції, що спричиняють посилення впливу як передумов, так і причин міграції, та інтенсифікують чи уповільнюють процеси міграції, на нашу думку, можна поділити на три основні групи:

- 1) об'єктивно-історичні чинники;
- 2) економічні чинники;
- 3) інституціонально-політичні чинники.

Для економіки країн-реципієнтів робочої сили чи інтеграційних об'єднань, які проводять політику активного використання іноземної робочої сили, трудова імміграція виявляється вигідною через:

- створення додаткових можливостей зростання економіки;
- отримання країною-реципієнтом (інтеграційним об'єднанням-реципієнтом) чистого доходу від використання людського капіталу, створеного в іншій країні;
- створення робочих місць для місцевої робочої сили, яка пересувається на кращі робочі місця, статуси зайнятості;
- сприяння зниженню чи не зростанню цін на товари та послуги і, таким чином, зменшення інфляції;
- вигідну участь в державних фінансах (сприяння збільшенню дохідної частини бюджету більше, ніж зростанню видаткової).

До можливих негативних наслідків імміграції можна віднести підвищений ризик міжетнічних та міжрелігійних конфліктів в країні, що приймає іноземну робочу силу.

Більш неоднозначним є вплив трудової міграції на країни, що віддають робочу силу. Вважається, що частковий відтік робочої сили сприяє зниженню безробіття; працівники-мігранти здобувають за час роботи в більш розвинених країнах новий професійний досвід, підвищують кваліфікацію, долучаються до сучасних технологій виробництва та менеджменту; грошові перекази мігрантів на батьківщину є важливим джерелом валютних надходжень в країну і сприяють підвищенню рівня життя сімей мігрантів.

В цілому, співвідношення вигадів та витрат від експорту робочої сили в значній мірі визначається масштабами країни, рівня її економічного розвитку, чисельності та темпами зростання населення, здійснюваної державою міграційної політики. Фактична відсутність практики прямого відшкодування країною-реципієнтом країні-донору використання частини її людського потенціалу означає переважно негативні наслідки міграції для країн-донорів та позитивні – для країн-реципієнтів робочої сили, що виявляється в посиленні нерівності в світі, що прогресує.

Таким чином, основним елементом механізму світового ринку праці на макрорівні є міжнародна трудова міграція, яка означає переміщення робочої сили з однієї країни і в іншу з метою працевлаштування. Проте необхідно відзначити, що явище міжнародної трудової міграції породжує необхідність в координації, погодженні й зближенні соціальної політики різних країн, які мають неоднаковий досвід та законодавство в соціальній сфері. Таке регулювання багатонаціональних соціальних структур відбувається у багатьох напрямках. Головні серед них:

- умови праці, способи найму і звільнення працівників;
- оплата праці, зокрема системи додаткових виплат;
- надання відпусток, вільних від роботи днів, тривалість робочого дня;
- соціальне страхування;
- надання різних пільг, у тому числі матеріального забезпечення, відпочинку і т.д. [2, с. 211]

Таким чином, відносини з приводу узгодження попиту на закордонну робочу силу та її пропозиції призводять до формування світового ринку праці, який в структурі світового ринку є одним з визначальних функціональних ринків, який визначає розвиток міжнародного поділу праці і надає характерних рис світовій економіці. Основним товаром цього функціонального ринку є міжнародна робоча сила як фактор світового виробництва. Разом зі спеціалізованими товарними ринками (наприклад, продовольчим ринком, ринком електроніки, ринком нафти, газу, товарів споживання та ін.) та іншими функціональними ринками – капіталу, представленого ринками техніки та технологій, інвестицій, міжнародного кредиту, і ринком землі (природних ресурсів) він формує зміст та структуру світового ринку.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Безтелесна Л. Методологічно-інформаційні аспекти прогнозування зайнятості населення // Україна: аспекти праці. – 2006. – №7. – С. 13-17.
2. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-трудова відносини – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.
3. Ивахнюк И.В. Международная трудовая миграция – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2005. – 286 с.
4. Киреев А. Международная экономика. В 2-х частях. – М.: Международные отношения, 1997. – Ч. 1. – 816 с.
5. Международная экономика / Ю.В. Макогон, В.С. Миронов, Н.А. Бударина. Под ред. проф. Ю.В. Макогона. Донецк, ИД, 2002. – 304 с.

6. Мировой рынок труда: реальность для России и стран СНГ / Цвылев Р.И., Рывданов Н.Ф., Жирицкий А.К. – М.: Наука, 1994. – 192 с.
7. Яковець О.В. Середня і вища освіта України і розвинутих країн Європи – спільне, від'ємне // Проблеми освіти: Наук.-метод. збірник / НМЦ ВО МОН України – К, 2005. – Вип. 46: Болонський процес в Україні. – Ч.2. – С. 32-39.
8. Zlotnik Hania. International Migration Trends since 1980 // International : on and the Millennium Development Goals. Selected Papers of the UNFPA - Group Meeting. Marrakech, Morocco, 11-12 May 2005. – UNFPA, 2005. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.unfpa.org/upload/lib_pub_file/487_filename_migration_report_2005.pdf

РЕЗЮМЕ

В роботі проаналізовано основні теорії міжнародної трудової міграції, виокремлено передумови виникнення, причини існування та чинники інтенсифікації міграційних процесів на різних етапах розвитку світової економіки. На основі вивченого матеріалу встановлено, що основним елементом механізму світового ринку праці на макрорівні є міжнародна трудова міграція.

РЕЗЮМЕ

В работе проанализированы основные теории международной трудовой миграции, выделены предпосылки возникновения, причины существования и факторы интенсификации миграционных процессов на различных этапах развития мировой экономики. На основе изученного материала установлено, что основным элементом механизма мирового рынка труда на макроуровне является международная трудовая миграция.

SUMMARY

The article is devoted to analyze the basic theory of international migration, to identify predictors, the reasons for the existence and intensification of the factors of migration processes in various stages of development of world economy. On the basis of learned materials defined that the main element of the mechanism of global labor market at the macro level is international migration.

МАРКЕТИНГОВАЯ СТРАТЕГИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ТОРГОВЛИ В ПЕРИОД ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Краснова В.В., д.э.н., профессор, ДонНУ
Липская Д.Л., аспирант, ДонНУ

Мировой экономической кризис повлиял на все виды предпринимательской деятельности, производство и продажа детской одежды - не исключение. Снижение доходов, повышение уровня безработицы, неясные перспективы в будущем и вызванные этим пессимистические настроения не позволяют населению тратить на обновление одежды к новому сезону такие большие суммы, которые они еще недавно с легкостью оставляли в магазинах. Активизировать продажи не помогают даже ранние акции и скидки в магазинах. Продавцы понимают, что в ближайшее время им придется отказаться от привычных доходов. Многие предприятия пересматривают свои маркетинговые и экономические стратегии, сокращают расходы до минимума. Одна из статей расходов, страдающая от таких сокращений больше всего, расходы на рекламу. Большинство предприятий, торгующих одеждой или убирают из бюджета расходы на рекламу как таковые или сводят к минимуму. Но ведь реклама - двигатель торговли. Предприятия должны тщательно проанализировать - правильна ли такая стратегия. Следует рассмотреть возможные варианты недорогой, но действенной рекламы, новые средства продвижения товара, иначе они могут потерять уже существующих клиентов.

Кризис заставил большинство жителей планеты отложить обновление гардероба до лучших времен или, по крайней мере, значительно сократить расходы по этой статье. В свою очередь продавцы одежды жалуются на снижение оборотов. Уменьшился поток покупателей - многим новая одежда сейчас не по карману. Эта тенденция коснулась всех слоев общества: как малообеспеченного населения, так и весьма обеспеченной публики. Но сильнее всего пострадали именно премиальные торговые марки, как во взрослой, так и в детской одежде. Но, если во взрослой одежде многие потребители сегмента люкс просто стали покупать меньше, то в детской многие клиенты перешли в магазины с более демократичными ценами. В целом сегмент детской одежды страдает больше, чем взрослый. Дети быстро вырастают из вещей, следовательно, в условиях экономической нестабильности родители предпочитают покупать детям только самое необходимое, воздерживаются от излишков в детском гардеробе, отдают предпочтение классической и универсальной одежде.

Большинство магазинов как взрослой, так и детской одежды испытывает в данный момент нехватку средств, не то, что на рекламу, их не достаточно для выкупа сезонных коллекций. Так же из-за падения объема продаж в магазинах образовывается большой запас товара прошлых сезонов. По этим причинам в последние два сезона наблюдались беспрецедентно ранние скидки и акции. В Украине в ряде магазинов различные акции начинались практически в начале сезона. Так большинство ритейлеров детской одежды, в том числе и магазины дорогой детской одежды такие как "Даниель", "Нежный возраст", "Хелен Марлен" в Киеве, Одессе и Днепрпетровске, "Клуб от 5 до 16...", "Бамбини", "Маугли" в Донецке в сезоне весна-лето 2009 уже в апреле-мае провели акции, во время которых продавали новый товар со скидкой 30%, а иногда и 50%, учитывая, что до кризиса, скидки начинались не раньше конца июня. В Европе в каждой из стран Евросоюза скидки начинаются по всей стране в один день, установленный специальными органами. Но в прошедшем сезоне даже в городах, в которые многие едут специально ради шопинга, таких как Париж и Милан, еще до начала официальных скидок внутри магазинов детской одежды как дорогих так и демократичных марок (I Pinco Pallino, baby Dior, Diesel kids, Replay, Monalisa, Benetton, Simonetta и др.) продавцы в устной форме предлагали скидку от 30 до 50%. Кроме того во многих магазинах в нашей стране и за рубежом в прошлом сезоне скидки достигали 80%, что раньше было скорее исключением, чем правилом.

Стратегия ранних скидок, конечно, дала многим продавцам краткосрочную выгоду - возможность собрать средства для выкупа коллекций у поставщиков, но в долгосрочной перспективе навредила бизнесу. Происходит это потому, что большинство покупателей привыкло, что через несколько месяцев после поступления товара, а иногда и раньше начинаются акции или скидки, и теперь не спешат покупать товар по полной цене, все ждут уценки. Получается, что самые прибыльные до кризиса первые месяцы после получения товара теперь стали самыми убыточными. Продавцам следует пересмотреть свою политику и отказаться от губительной практики. Проблема в том, что если один магазин детской одежды начинает скидки, все остальные вынуждены сделать то же самое, или они потеряют клиента. В связи с этим в сфере государственного регулирования торговли в нашей стране желательно было бы перенять опыт европейских стран и начать устанавливать единые даты начала сезонных распродаж для всех магазинов, чтобы избежать недобросовестной конкуренции.

В период экономического спада выживают те предприятия, которые способны разработать гибкую стратегию своего предприятия, особенно в области маркетинга. Недаром в китайском языке слово "кризис" состоит из двух иероглифов. Один означает - "опасность". Другой - "благоприятная возможность". Следовательно, от поведения компании будет зависеть, будет их бизнес процветать или умрет, спрячется компания от опасности и будет пережидать или найдет скрытые возможности и будет работать на свое процветание в будущем. Сейчас многим компаниям следует, в первую очередь, осознать, что мировой финансовый кризис может затянуться на более долгое время, чем прогнозировалось и, чтобы не тратить месяцы или годы впустую, ожидая более благоприятной ситуации, надо научиться жить во время кризиса. То есть для достижения устойчивой конкуренции особую актуальность обретают вопросы, связанные с эффективным управлением, что наиболее оптимально может быть реализовано стратегической ориентацией предприятия. Если научиться не только выживать, но и успешно работать сейчас, в трудное время, то, когда ситуация улучшится - станет еще проще.

Итак, когда экономика пошла на спад, первое, что сделали многие владельцы магазинов одежды, это сократили расходы на маркетинг и на рекламу. Это не разумно делать по нескольким причинам: Прежде всего, расходы на рекламу и маркетинг - расходы, которые непосредственно приносят прибыль. Во-вторых, если компания сокращает расходы на маркетинг, это делает ее более уязвимой для конкурентов. Покупатели видят, что рекламы нет, а магазин конкурента дает рекламу в различных СМИ, размещает ее на сити-лайтах и билбордах, и воспринимают его, как более успешный и перспективный и, чаще всего, делают выбор в его пользу.